

Чимбай Л. Л.

завідувач сектора системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, l.chimbay@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Попкова Л. В.

науковий співробітник сектора системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, l.popkova@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ШКІЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Анотація. У статті досліджено трансформаційні процеси в системі шкільного харчування України в контексті реалізації державної політики щодо збереження громадського здоров'я. Розглянуто та систематизовано наукові підходи вітчизняних учених до окресленої проблеми. На основі даних ініціативи COSI висвітлено негативні тенденції поширення надмірної ваги й ожиріння серед учнівської молоді, що стало передумовою для системних змін у шкільному харчуванні в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) України. Проаналізовано нормативно-правову базу та ключові етапи реформи, що спрямована на перехід до сучасних стандартів раціонального харчування та поліпшення якості послуг у ЗЗСО. Особливу увагу приділено викликам, які постали перед освітньою галуззю загалом і системою шкільного харчування зокрема внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, як-от: руйнування інфраструктури харчоблоків, порушення логістичних ланцюгів, дефіцит кваліфікованих кадрів та необхідність адаптації меню в умовах обмежених ресурсів. Розглянуто динаміку фінансової підтримки реформи з боку держави, зокрема надання субвенцій на модернізацію харчоблоків і забезпечення безоплатними гарячими обідами учнів 1–4-го класів у 2024 р. Розкрито результати впровадження сучасних моделей організації харчування – базової кухні, опорної кухні та фабрики-кухні, що дають змогу оптимізувати процеси приготування їжі залежно від потужностей закладів освіти. На основі статистичних даних ДНУ «Інститут освітньої аналітики» проаналізовано стан забезпеченості ЗЗСО приміщеннями для надання гарячого харчування, упровадження нових механізмів організації шкільного харчування, як-от аутсорсинг і кейтеринг. Висвітлено світовий досвід залучення таких послуг у закладах освіти.

Ключові слова: раціональне харчування, стратегія реформування, технологічні моделі організації харчування, аутсорсинг, кейтеринг, субвенція.

JEL classification: I21, I22, I28, H52.

DOI: 10.32987/2617-8532-2026-1-106-124.

Вступ. Забезпечення здоров'язбе-режувального середовища в сучасно-му освітньому просторі, виховання принципів здорового способу життя

в підростаючого покоління, зокрема культури харчування, є одним із ключових векторів державної освітньої політики.

© Чимбай Л. Л., Попкова Л. В., 2026

Дотримання фізіологічних і санітарних норм, виховання під час навчання відповідального ставлення до власного здоров'я, раціональне харчування виступають важливими чинниками, що не лише сприяють розвитку та зміцненню організму дитини, а й безпосередньо корелюють із працездатністю та академічною успішністю здобувачів освіти. Погані харчові звички призводять до патологічних станів – від білкової недостатності та виснаження до надлишкової маси тіла й ожиріння.

Надмірна вага серед учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) є однією з найсерйозніших проблем для більшості країн. У рамках Європейської ініціативи Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) з епіднагляду за дитячим ожирінням (COSI) упродовж 2022–2024 рр. було зібрано дані з 37 країн Європейського регіону, які охоплюють близько 470 тис. дітей віком 6–9 років. Надмірну вагу (відповідно до визначення ВООЗ) було виявлено у 25 % дітей віком 7–9 років, причому серед хлопчиків підвищена маса тіла спостерігається в 27 % дітей, а серед дівчат – у 23 %. Ожиріння в цій віковій категорії виявлено в 11 % дітей, серед хлопчиків цей показник сягає 13 %, серед дівчат – 9 %.

Найвищий показник поширеності надмірної ваги (включаючи ожиріння) у дітей зазначеної вікової категорії зафіксовано на Кіпрі (42 % дітей), найнижчий – у Таджикистані (6 %). Лише в шести країнах, як-от Киргизстан, Туркменістан, Узбекистан, Ізраїль, Казахстан, Таджикистан, частка дітей 7–9 років із надлишковою вагою становить менше 20 %.

В Україні дослідження COSI вперше проводилося протягом листопа-

да 2023 р. – лютого 2024 р. Згідно з його результатами, серед дітей 7–9 років надлишкова маса тіла спостерігається у 22,96 % осіб. Водночас хлопчики частіше стикаються з цією проблемою: надлишкову вагу виявлено у 25,24 % хлопців, тимчасом як серед дівчат цей показник становить 20,72 %. Ожиріння мали близько 17 % дітей [1].

У публікаціях вітчизняних дослідників висловлюється занепокоєння щодо стану здоров'я учнів і надаються пропозиції про проведення реформ з організації раціонального харчування в ЗЗСО.

Так, С. В. Грищенко проаналізувала наукові джерела, присвячені медичним і соціальним аспектам раціонального харчування українських підлітків. Вона розглянула рольову модель сім'ї, соціально-економічні й культурні чинники, що формують харчову поведінку молоді та зумовлюють вибір їжі. У працях дослідниці проаналізовано негативні наслідки неправильного харчування, що впливають на фізичний розвиток, імунітет, когнітивні функції та психоемоційний стан підлітків. Результати досліджень підкреслюють необхідність комплексних профілактичних заходів, у першу чергу відповідних освітніх програм, моніторингу харчування в школах і популяризації здорового способу життя серед молоді [2].

Т. В. Меркулова, Т. В. Пересипкіна, О. Г. Авдієвська, Г. М. Чернякова оцінили рівень поширеності захворювань серед дітей шкільного віку та засвідчили, що протягом багатьох років провідні позиції серед патологій у дітей різних вікових груп посідають хвороби органів травлення.

Так, у 2017 р. вони мали другу рангову позицію як у школярів 7–14 років, так і серед підлітків 15–18 років (7,9 та 8,3 % відповідно). Цей факт свідчить про погіршення культури харчування, нераціональний режим прийому їжі, а також вплив стресових факторів і низьку фізичну активність. Отримані дані підтверджують потребу в системному підході до організації збалансованого харчування в школах, упровадженні освітніх програм для дітей та батьків, а також регулярному медичному моніторингу стану органів травлення школярів [3].

Таким чином, згідно з результатами досліджень, зростання кількості випадків ожиріння й захворювань шлунково-кишкового тракту в дітей спричинено такими проблемами шкільного харчування, як низька якість їжі в їдальнях, застаріла інфраструктура та зношене обладнання кухонь, недостатній рівень професійної підготовки кухарів, відсутність належного санітарного контролю, використання застарілих технологічних норм і стандартів приготування страв у школах. Додатковими проблемами залишались обмежене фінансування з місцевих бюджетів та низький рівень охоплення учнів організованим харчуванням.

Відзначаючи вагомий внесок вітчизняних науковців у дослідження проблем шкільного харчування, слід зауважити, що ця сфера й надалі потребує поглибленого вивчення та аналізу результатів проведених реформ.

Метою статті є дослідження процесу трансформації системи шкільного харчування в Україні, узагальнення перших підсумків ре-

алізації Стратегії реформування до 2027 року, а також аналіз на основі статистичних даних рівня забезпеченості ЗЗСО належними умовами для організації гарячого харчування учнів.

Результати дослідження. У 2020 р. в Україні, за ініціативою першої леді Олени Зеленської, була розпочата реформа системи шкільного харчування (далі – Реформа). Її метою є забезпечення учнів корисним і збалансованим харчовим раціоном, модернізація шкільних їдалень та пропагування культури здорового харчування. Зміни базуються на низці нормативно-правових актів, що визначають санітарно-гігієнічні вимоги до організації харчування в закладах освіти, і передбачають розроблення нових рецептур, оновлення обладнання й інфраструктури, а також підготовку кваліфікованих кухарів. Реалізація Реформи здійснюється за сприяння Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства економіки, докільля та сільського господарства України, а також Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Нормативну базу для запровадження Реформи становлять:

– Закон України «Про освіту» [4], який є основним документом, що визначає засади функціонування освітньої системи в Україні, зокрема питання організації харчування в закладах освіти.

– Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [5], що регулює питання охорони здоров'я в Україні, включаючи харчування як одну з важливих скла-

дових підтримки здоров'я громадян, зокрема дітей.

– Указ Президента України «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» [6]. Стратегію розроблено на основі аналізу сучасного стану освітнього середовища та з урахуванням потреби в забезпеченні охорони життя і здоров'я всіх учасників навчального процесу. Серед низки проблем виокремлено низьку популярність здорового харчування в дитячому та підлітковому середовищі, а також брак фізичної активності серед школярів. Саме ці чинники є ключовими передумовами поширення зайвої ваги й ожиріння в дітей. Реалізація основних цілей у контексті цієї проблеми передбачає вдосконалення системи організації харчування в закладах освіти, яка має забезпечити формування культури здорового, збалансованого споживання їжі та питної води, а також модернізацію обладнання для їдалень (харчоблоків) закладів освіти.

– План заходів з реформування системи шкільного харчування, затверджений відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України [7], що визначає конкретні кроки реалізації Реформи.

– Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений відповідним наказом Міністерства охорони здоров'я України [8], в якому окреслено вимоги до влаштування приміщень для прийому їжі, унормовано загальні питання організації харчування в школах.

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах

оздоровлення та відпочинку» [9], якою затверджено конкретні норми харчування учнів і орієнтовну добову калорійність їжі залежно від вікових груп, визначено сучасні моделі організації харчування.

– Стратегія реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2024 роках, ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2023 р. і оновлена у 2025 р. [10].

– Наказ Міністерства освіти і науки України про затвердження типової освітньої програми підвищення кваліфікації керівників закладів освіти за напрямом «Впровадження реформи шкільного харчування», який запроваджує підтримку працівникам шкільних харчоблоків через організацію тренінгів і навчальних програм [11].

Аналізу впровадження реформи системи харчування в ЗЗСО присвячено низку досліджень вітчизняних науковців.

Наприклад, І. П. Лопушинський і Н. М. Лопушинська висвітлили управлінські підходи до реформування системи шкільного харчування, виконали аналіз новітніх нормативно-правових актів України, спрямованих на збереження здоров'я учнів шляхом упровадження раціонального та збалансованого харчування. Вони зазначили, що зміни в шкільному харчуванні стосуватимуться як норм споживання, технологічних процесів, підходу до закупівлі продуктів, послуг харчування й обладнання харчоблоків, так і поведінкових аспектів, розуміння здорового харчування й виховання корисних харчових звичок. Науковцями встановлено, що збалансоване харчуван-

ня не тільки забезпечує загальне покращення фізичного стану школярів, а й підвищує їхню розумову активність та навчальну результативність. Визначено, що ключовим завданням реформи є не просто розширення доступу дітей до безпечного й повноцінного харчування шляхом модернізації існуючої системи, а й формування в них і дорослих корисних харчових звичок та поширення принципів здорового способу життя серед українців [12].

Д. І. Басюк та Д. В. Федорова проаналізували ключові етапи впровадження реформи шкільного харчування в Україні, окреслили основні нормативно-правові, управлінські, кадрові й техніко-технологічні нововведення, реалізовані в межах сучасної стратегії забезпечення учнів ЗЗСО якісним, безпечним і збалансованим харчуванням [13].

Ю. В. Іриневич, І. С. Гайдук, Т. С. Бочкарьова, А. А. Коломієць дослідили стан організації раціонального та якісного харчування дітей у ЗЗСО України у 2023/2024 н. р., висвітлили багаторівневу систему фінансування, яка включає державні й місцеві бюджети, освітні субвенції, міжнародну гуманітарну допомогу, благодійні ініціативи. Ними також систематизовано виклики, пов'язані з війною, що є причиною нерівномірного забезпечення регіонів ресурсами [14].

У 2021 р. у межах реформи шкільного харчування започатковано платформу «Знаймо», яка є спільним проектом державних органів України, міжнародних партнерів, вітчизняних громадських організацій і компаній. Основним завданням платформи є підвищення прозорості й ефективності освітньої політики

за допомогою інструментів збору та аналізу даних. Зокрема, «Знаймо» забезпечує моніторинг якості й безпеки харчування в ЗЗСО, створюючи спільне інформаційне поле для шкіл, місцевих громад і державних органів. Технічне адміністрування ресурсу здійснює ДНУ «Інститут освітньої аналітики».

Повномасштабне вторгнення рф на територію України істотно позначилося на доступності та якості освіти через перебої в навчанні, вимушену евакуацію учнів і перехід до іншої школи, дистанційне навчання та інші труднощі. В умовах руйнування та пошкодження 17,1 % загальної кількості закладів освіти зазнала збоїв логістика постачання продуктів, істотно загострилася проблема забезпечення учнів шкільним харчуванням. Усупереч згаданим сучасним викликам, Реформа продовжує впроваджуватися в регіонах України, пристосовуватися до потреб суспільства й залишається важливим інструментом покращення фізичного й психологічного здоров'я дітей і формування в них навичок здорового харчування.

Із жовтня 2024 р. у ЗЗСО комунальної форми власності забезпечується безоплатне гаряче харчування для понад 1 млн учнів початкової школи (1–4-й класи). Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти у 2024 році» [15] затверджено виділення субвенції в розмірі 2 млрд грн на організацію одноразового безоплатного гарячого харчування учнів початкових класів,

які навчаються у школах, гімназіях, ліцейх комунальної форми власності в очному або очно-дистанційному форматі. Розподіл субвенції здійснено відповідно до чисельності учнів за даними ПАК «АІКОМ» станом на 30 червня 2024 р. У 2025 р. на цей напрям виділено 2,83 млрд грн.

Підбиваючи підсумки реалізації Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року у 2023–2025 рр., Уряд зазначив, що протягом цього періоду Реформа від окремих рішень перейшла до системної державної політики, спрямованої на здоров'я дітей, інфраструктуру, фінансування, кадри та формування культури здорового харчування. З вересня 2025 р. у рамках пілотного проекту гарячі обіди отримують ще й учні 5–11-го класів у прифронтових громадах Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей, а з вересня 2026 р. планується розширення програми на учнів 5–6-го класів по всій Україні [16; 17].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» [9], у закладах освіти впроваджуються три основні моделі організації процесу приготування їжі: базова кухня, опорна кухня й фабрика-кухня. Кожна має свої переваги, особливості та сферу застосування.

У межах моделі «базова кухня» передбачено функціонування повноцінного харчоблоку безпосередньо в закладі освіти, де відбувається повний цикл приготування страв із

подальшою їх подачею учням одразу після завершення технологічного процесу.

У моделі «опорна кухня» харчоблок організовано на базі одного закладу освіти, що забезпечує приготування їжі як для власних потреб, так і для інших закладів (філій); готові гарячі страви доставляються до шкіл-отримувачів у термоконтейнерах.

Модель «фабрика-кухня» – це великий, централізований, потужний виробничий комплекс, що обслуговує чимало закладів та передбачає приготування, шокове охолодження готової їжі, зберігання і транспортування всієї продукції до закладів освіти, де вона розігрівається безпосередньо перед подачею учням.

У 2025 р. в Україні, за інвестування МОН, Міністерства розвитку громад та територій України, територіальних громад і підтримки фонду Говарда Г. Баффета, у м. Бучі Київської області відкрито фабрику-кухню «Готуїмо», яка є першим пілотним проектом Реформи та де централізовано готуються збалансовані обіди для 7 500 учнів м. Бучі й навколишніх громад (Немішаївської та Бородянської). Виробничі потужності цього підприємства дають можливість виготовляти до 10 тис. порцій їжі на день і забезпечувати якісним харчуванням 30–40 закладів освіти. Така модель є прикладом інноваційного підходу до кейтерингу в освітній сфері.

Обслуговування великої кількості шкіл дає змогу стандартизувати якість, дотримуватися встановлених норм і рекомендацій збалансованого й здорового харчування та ефективно використовувати ресурси. За такої

організації застосовуються й випробовуються сучасні технології для масового приготування та доставки їжі, НАССР-системи контролю безпечності, що є міжнародно визнаним методом виявлення й управління ризиками, пов'язаними з безпечністю харчових продуктів. До 2027 р. планується побудувати ще 12 фабрик-кухонь.

Одним із найбільших викликів організації шкільного харчування залишається стан їдалень у ЗЗСО. Комплексна модернізація харчоблоків, яка передбачає їх капітальний ремонт, оновлення технічної бази, закупівлю сучасного технологічного обладнання достатньої продуктивності, збільшення пропускної спроможності виробничих приміщень їдалень, є критично важливим кроком у реалізації харчування учнів у закладах освіти.

У 2024 р. завершено реалізацію 51 проєкту за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання обладнання, створення та модернізацію харчоблоків ЗЗСО в обсязі 1,5 млрд грн. У 2025 р. передбачено субвенцію в обсязі 960 млн грн. Також за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел модернізовано 1 100 їдалень у ЗЗСО [9].

За результатами аналітичного дослідження, проведеного ДНУ «Інститут освітньої аналітики» на основі верифікованих статистичних даних, виявлено, що у 2024/2025 н. р. в Україні функціонувало 10 872 ЗЗСО (без спеціальних) усіх форм власності, які мають матеріально-технічну базу для повноцінного гарячого харчування учнів, тобто 90,5 % мережі. На початок 2025/2026 н. р. загалом по Україні налічується 10 370 ЗЗСО (89,85 %), що мають їдальню. Регіо-

нальний розподіл свідчить про розвинену інфраструктуру харчування в центральних і західних областях України. Зокрема, найвищі показники (понад 98 %) зафіксовано в Черкаській, Хмельницькій, Вінницькій, Полтавській областях. Порівняно з попереднім навчальним роком, у Запорізькій і Донецькій областях частка таких ЗЗСО істотно зменшилася (із 64,61 до 51,58 % та із 70,68 до 57,69 % відповідно), що може бути пов'язано з економічними або інфраструктурними труднощами, зумовленими ситуацією на сході країни (рис. 1). В інших освітніх установах, де відсутні умови для приготування й реалізації гарячих страв, харчування організовано через буфетні пункти, призначені для продажу бутербродної продукції, випічки та напоїв.

У 2025/2026 н. р. у структурі ЗЗСО, що мають їдальню чи буфет із гарячим харчуванням, 42,13 % закладів розташовані в межах міських поселень. Відносно загальної мережі в містах 87,14 % закладів мають можливість забезпечувати учнів гарячою їжею, що на 1,49 % менше, ніж у 2024/2025 н. р.

У регіональному розрізі в міських поселеннях стабільно високий рівень (понад 95 %) забезпеченості їдальнями спостерігається в Черкаській, Хмельницькій, Житомирській, Волинській, Вінницькій, Кіровоградській, Полтавській і Тернопільській областях, демонструючи мінімальне відхилення між 2024/2025 та 2025/2026 н. рр., що вказує на можливість забезпечення пріоритетності соціального захисту дітей.

Найнижчі показники – в областях, що перебувають під окупацією або безпосередньо в зоні активних бойо-

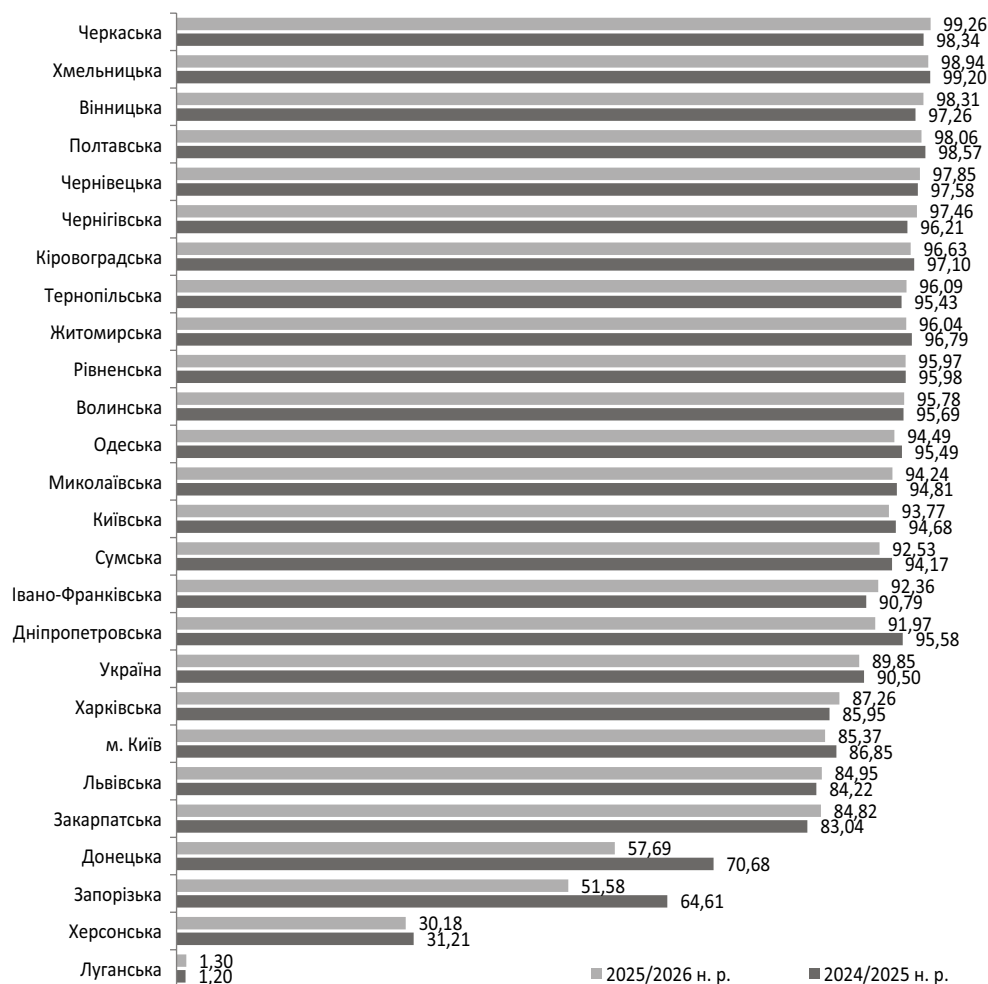

Рис. 1. Регіональний розподіл ЗЗСО в Україні, що мають їдальню чи буфет із гарячим харчуванням, у 2024/2025–2025/2026 н. рр., %

Побудовано авторами за: [18] та Переліком наборів даних з питань повної загальної середньої освіти станом на початок 2025/2026 н. р.

вих дій, зокрема в Луганській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій (рис. 2).

У сільській місцевості у 2025/2026 н. р. більшість регіонів України (17 із 25) утримують показник забезпечення ЗЗСО їдальнями вище 90 %. Низка областей демонструють практично повне охоплення ЗЗСО (понад 99 %) інфраструктурою для гарячого харчування. Зокрема, це Хмельницька, Вінницька, Чернігівська

області, які мають високі значення показника й істотний приріст порівняно з попереднім навчальним роком. У Черкаській області їдальню чи буфет мають усі ЗЗСО.

Серед тилкових регіонів невисокі показники спостерігаються у Львівській і Закарпатській областях (попри приріст у 2025/2026 н. р.), що може бути спричинено внутрішніми інфраструктурними чи логістични-

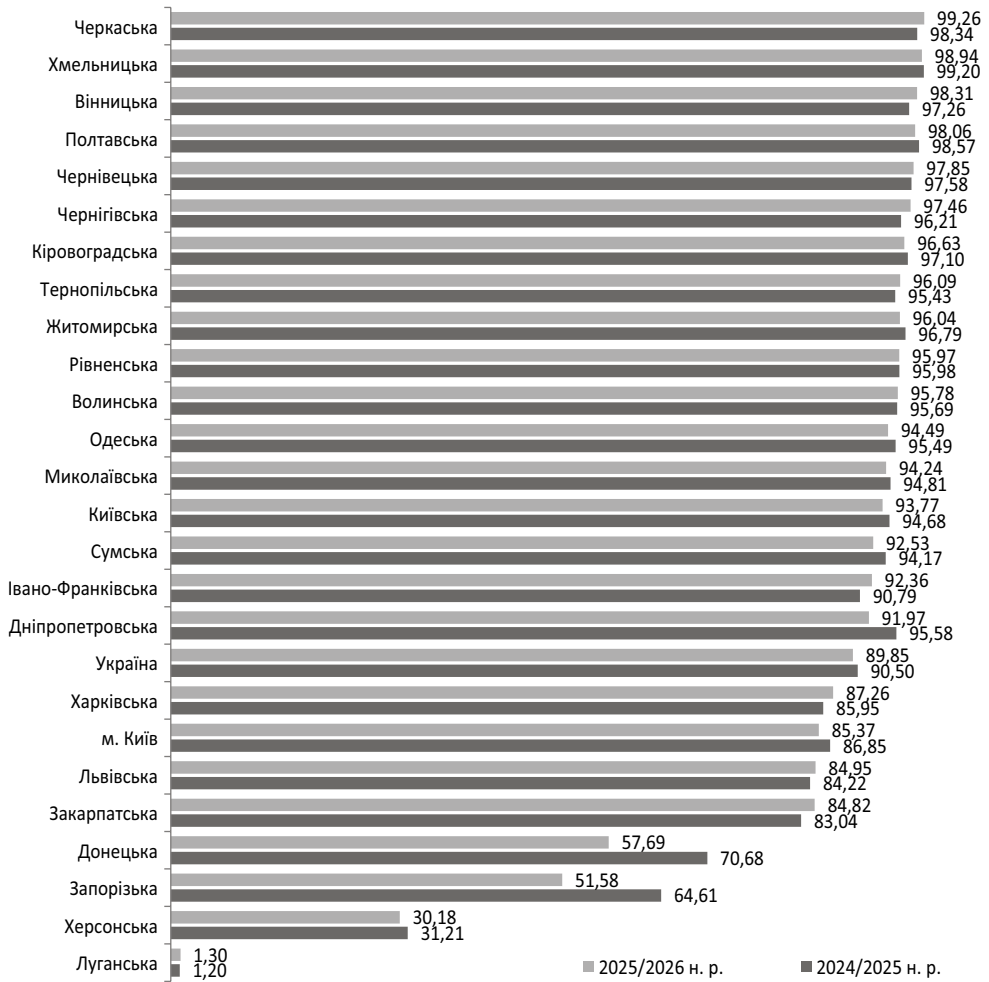

Рис. 2. Регіональний розподіл ЗССО, що мають їдальню чи буфет із гарячим харчуванням, розташованих у міських поселеннях, у 2024/2025–2025/2026 н. рр., %
 Побудовано авторами за: [18] та Переліком наборів даних з питань повної загальної середньої освіти станом на початок 2025/2026 н. р.

ми проблемами в сільській місцевості (рис. 3).

Аналіз забезпеченості ЗССО їдальнями або буфетами в регіональному розрізі й за типом місцевості свідчить про наявність чіткого розриву між центрально-західними регіонами та прифронтовими територіями. Зниження показника на 1,49 % в міських поселеннях вказує на потребу в перегляді механізмів фінансу-

вання капітальних ремонтів чи створення харчоблоків. Для стабілізації ситуації в прифронтових зонах варто впроваджувати альтернативні способи забезпечення учнів гарячим харчуванням, оскільки відновлення стаціонарних їдалень там наразі ускладнене через безпекову ситуацію.

Модернізація системи харчування в закладах освіти базується на впровадженні інноваційних управлінських

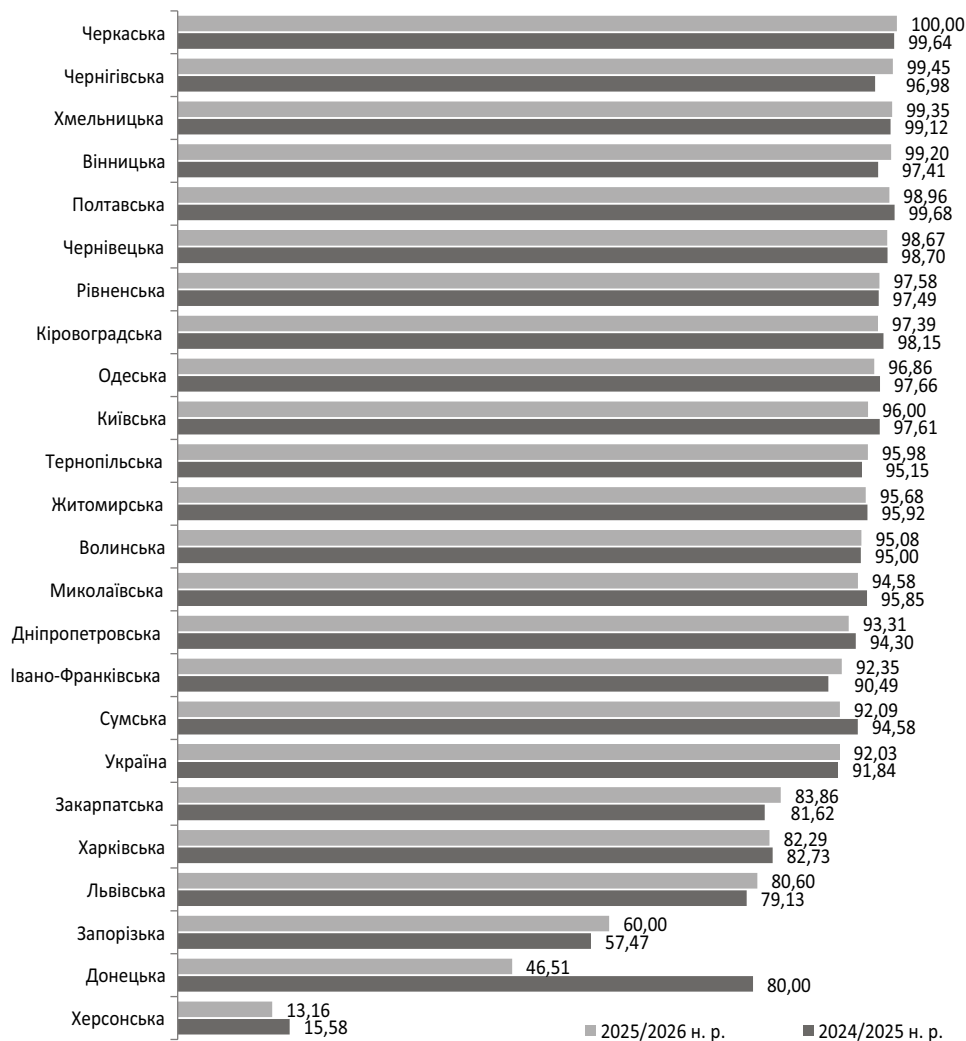

Рис. 3. Регіональний розподіл ЗЗСО, що мають їдальню чи буфет із гарячим харчуванням, розташованих у сільській місцевості, у 2024/2025–2025/2026 н. рр., %
 Побудовано авторами за: [18] та Переліком наборів даних з питань повної загальної середньої освіти станом на початок 2025/2026 н. р.

рішень, зокрема кейтерингу й аутсорсингу. Світовий досвід підтверджує, що делегування відповідних функцій спеціалізованим операторам допомагає оптимізувати бюджетні видатки та підвищити якість сервісу. У межах цього підходу зовнішнім підрядникам передається широкий спектр функцій – від логістики продуктів і заку-

півлі та експлуатації технологічного обладнання до безпосереднього приготування й доставки готових страв.

За даними Global Growth Insights [19], щоб забезпечити дотримання вимог харчування, понад 39 % установ у світі передають його на аутсорсинг, 10 % ринку якого становлять школи. У сучасній Європі система

шкільного харчування вважається важливим напрямом державної політики, що об'єднує цілі громадського здоров'я, соціальної рівності, екологічної сталості та економічної доцільності, а її функціонування забезпечується через різні моделі аутсорсингу й контрактного кейтерингу. Запровадження такої моделі зумовлене прагненням муніципалітетів оптимізувати витрати в умовах бюджетного дефіциту. Важливу роль відіграють вимоги щодо дотримання підвищених гігієнічних норм і впровадження сучасних технологій у сфері індустрії харчування. На країни Європи припадає близько 31,6 % світового ринку аутсорсингових послуг громадського харчування, при цьому провідні позиції посідають Велика Британія, Німеччина та Франція. Зокрема, у Німеччині аутсорсингові послуги охоплюють близько 89 % системи шкільного харчування. В Японії й Південній Кореї, які належать до Азіатсько-Тихоокеанського регіону, також відзначається поширення аутсорсингу шкільного харчування та харчування в лікарнях, на який припадає понад 35 % угод про надання послуг цієї категорії.

Європейські законодавчі й політичні ініціативи, зокрема «Гарантія дитини», дедалі більше наголошують на важливості здорового, доступного та ефективно організованого харчування в школах, що впливає на підходи до аутсорсингу й контрактного кейтерингу в середньостроковій перспективі.

Аналіз статистичних даних у більшості областей України засвідчує стале щорічне зростання частки ЗЗСО, які користуються послугами аутсорсингу, упродовж 2023/2024–

2025/2026 н. рр. Як показано на рис. 4, на початок 2025/2026 н. р. найвищі показники залучення аутсорсингу спостерігаються в Івано-Франківській, Рівненській областях і м. Києві. Істотне підвищення цього показника за досліджуваний період зафіксовано в м. Києві (на 8,18 %), Тернопільській (на 8,29 %), Черкаській (на 8,32 %), Івано-Франківській (на 17,83 %) областях. Натомість ЗЗСО Кіровоградської, Запорізької, Дніпропетровської областей зменшили використання аутсорсингу, а в школах Луганщини й Херсонщини його взагалі не використовують.

Між міськими й сільськими закладами спостерігається істотна диференціація: залучення аутсорсингу в міських закладах значно вище. У сільській місцевості впродовж 2023/2024–2025/2026 н. рр. послугами аутсорсингу не користувалися ЗЗСО Донецької, Луганської, Миколаївської, Харківської, Херсонської областей. На початок 2025/2026 н. р. до них додалися заклади Кіровоградської, Хмельницької, Чернігівської областей.

Використання кейтерингу забезпечує організацію харчування учнів за допомогою зовнішніх постачальників, які готують та доставляють їжу безпосередньо до закладів освіти. Такий сервіс дає можливість забезпечити дітей збалансованим здоровим харчуванням відповідно до санітарних норм і вимог, включає різноманітні меню для потреб учнів усіх вікових груп.

Загалом в Україні протягом останніх трьох років відзначається зростання використання ЗЗСО кейтерингу, із 7,63 до 11,85 %. Це свідчить про поступовий перехід шкіл від тра-

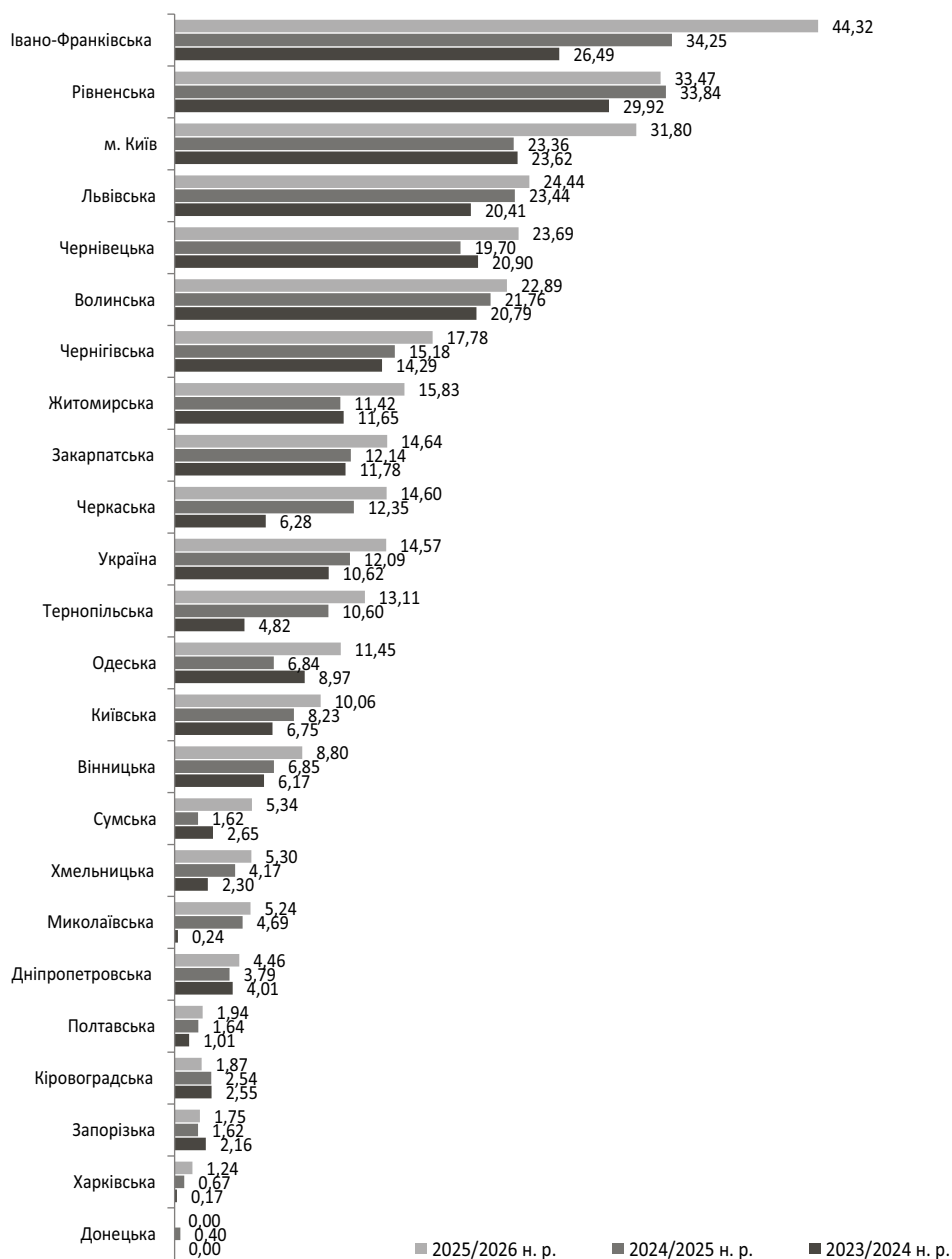

Рис. 4. Динаміка регіонального розподілу ЗСО, що користувалися послугами аутсорсингу у 2023/2024–2025/2026 н. р., %

Побудовано авторами за: [18] та Переліком наборів даних з питань повної загальної середньої освіти станом на початок 2025/2026 н. р.

диційного приготування їжі власними силами до моделі кейтерингу, що відповідає стратегії реформи шкільного харчування.

У регіональному аспекті найбільше цією послугою користувалися ЗСО Запорізької, Закарпатської, Дніпропетровської областей (рис. 5).

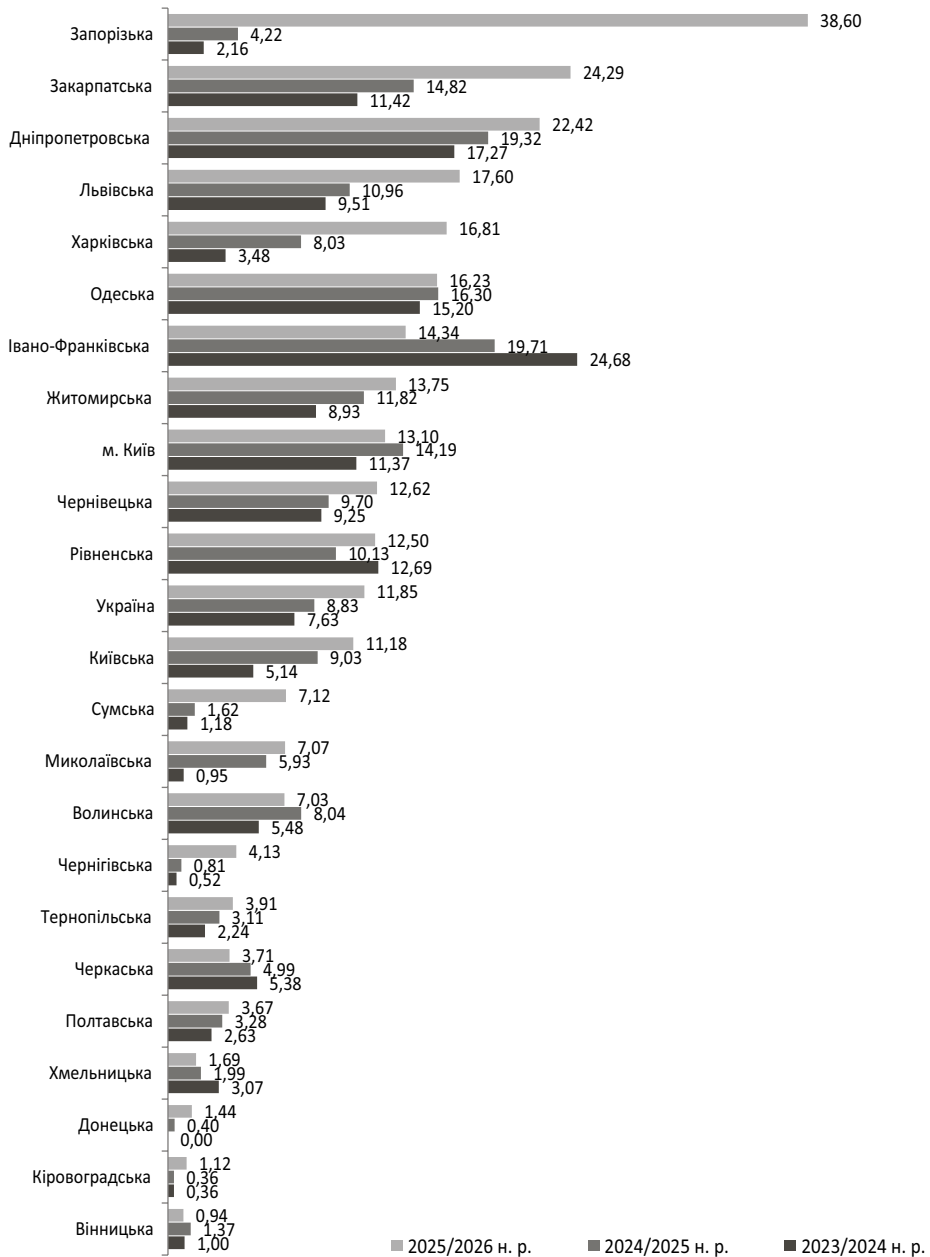

Рис. 5. Динаміка регіонального розподілу ЗССО, що користувалися послугами кейтерингу у 2023/2024–2025/2026 н. рр., %

Побудовано авторами за: [18] та Переліком наборів даних з питань повної загальної середньої освіти станом на початок 2025/2026 н. р.

Різкий стрибок ЗССО Запорізької області, з 4,22 до 38,6 %, може свідчити про специфіку організації навчання в умовах прифронтової зони,

де кейтеринг є безпечнішим або ефективнішим рішенням.

Переважна частина регіонів демонструють стабільне зростання

цього показника протягом усього досліджуваного періоду. Проте в Івано-Франківській, Хмельницькій, Черкаській областях у ці роки спостерігається негативна динаміка залучення кейтерингу. Це може свідчити про перехід шкіл на інші моделі харчування чи їх відмову від послуг зовнішніх постачальників.

Регіональний аналіз використання послуг аутсорсингу та кейтерингу в ЗЗСО України підтвердив існування істотного розриву між регіонами (від 0,94 % у Вінницькій до 38,6 % у Запорізькій області). До того ж регіони, що перебувають під постійними обстрілами або близько до лінії фронту, активніше переходять на кейтеринг, що, ймовірно, зумовлено зручністю доставки готової їжі.

Переваги таких сервісів супроводжуються низкою викликів, як-от: складність контролю якості продуктів і дотримання санітарних норм; залежність від постачальника та ризик несвоєчасної доставки замовлення; висока вартість послуг, що може перевищувати вартість організації харчування власними силами; обмеженість доступу до якісної їжі в малобюджетних і віддалених регіонах; складність урахування індивідуальних дієтичних потреб споживачів.

На початок 2025/2026 н. р. гарячим харчуванням у ЗЗСО користуються 1 940 407 учнів 1–12-го класів (включаючи учнів спеціальних класів) денної форми навчання. Це становить 67,07 % загальної чисельності учнів денної форми навчання, що на 12,56 % більше порівняно з минулим 2024/2025 н. р. У Запорізькій, Івано-Франківській, Харківській, Хмельницькій, Чернігівській областях гаряче харчування отримують

понад 82 % учнів. Найнижчі показники зафіксовано в Закарпатській (46,19 %), Кіровоградській (53,91 %), Київській (56,74 %) областях.

Серед учнів 1–4-го класів гаряче харчування отримують 894 289 дітей, що становить 91,14 % загалу учнів молодшої школи денної форми навчання проти 69,55 % у 2024/2025 н. р. У Житомирській, Полтавській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях і м. Києві гаряче харчування отримують понад 95 % дітей із максимальним показником 99,76 % у Черкаській області.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна дійти таких висновків:

1. Реформування шкільного харчування в Україні перейшло від етапу теоретичного планування й окремих рішень до системної державної політики.

2. Упровадження різних моделей організації шкільного харчування дає можливість забезпечити якісним харчуванням ЗЗСО в громадах з обмеженими ресурсами, що є ефективним інструментом подолання інфраструктурної нерівності.

3. Спрямування субвенцій із державного бюджету на модернізацію харчоблоків і безоплатне харчування учнів 1–4-го класів свідчить про пріоритетність соціального захисту дітей та підтримку громад у кризовий період.

4. Використання інноваційних технологій організації шкільного харчування (аутсорсингу, кейтерингу) за 2023/2024–2025/2026 н. рр. набуло поширення в багатьох регіонах України, хоча низка областей демонструє, навпаки, зниження цього показника, що вказує на відмову від послуг сторонніх підприємств.

5. Згідно з результатами аналітичного дослідження статистичних показників 2024/2025–2025/2026 н. рр., рівень забезпеченості ЗЗСО їдальнями чи буфетами з гарячим харчуванням у більшості регіонів України сягає понад 90 % з переважанням цього показника в сільській місцевості.

Уперше на основі комплексного аналізу верифікованих статистичних даних за 2024/2025 і 2025/2026 н. рр. систематизовано результати трансформації системи шкільного харчування в Україні та доведено ефективність переходу від поодиноких ініціатив до системної державної політики. Досліджено регіональну специфіку впровадження інноваційних технологічних моделей (базова кухня, фабрика-кухня) і сервісних рішень (аутсорсинг, кейтеринг) в умовах воєнного стану, що дало змогу виявити кореляцію між безпековою ситуацією в регіоні та вибором моделі організації харчування.

Результати дослідження може бути використано органами державної влади й місцевого самоврядування для коригування механізмів розподілу субвенцій на модернізацію харчоблоків та оптимізації охоплення гарячим харчуванням учнів різних вікових категорій. Запропоновані висновки щодо ефективності адаптивних моделей харчування в прифронтових зонах слугуватимуть основою для забезпечення соціального захисту дітей і подолання інфраструктурної нерівності в освітньому просторі.

Подальші дослідження доцільно зосередити на аналізі використання коштів субвенцій на модернізацію харчоблоків, вивченні результатів упровадження інноваційних моделей організації шкільного харчування в регіональному вимірі, оцінюванні ефективності застосування адаптивних моделей у закладах освіти, що функціонують в умовах надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) / World Health Organization. 2025. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/8ee17a15-aa52-421e-94d1-892c3cf191e8/content>.
2. Грищенко С. В. Медичні та соціальні аспекти раціонального харчування для підтримки здоров'я українських підлітків. *Сучасна педіатрія. Україна*. 2024. № 2 (138). С. 125–132. DOI: <https://doi.org/10.15574/SP.2024.138.125>.
3. Меркулова Т. В., Пересипкіна Т. В., Авдієвська О. Г., Чернякова Г. М. До питання організації харчування дітей в закладах загальної середньої освіти. *Клінічна та профілактична медицина*. 2020. № 2. С. 54–61. DOI: [https://doi.org/10.31612/2616-4868.2\(12\).2020.02](https://doi.org/10.31612/2616-4868.2(12).2020.02).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2014 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
6. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020/conv#n11>.

7. Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 1008-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2020-%D1%80#n8>.

8. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>.

9. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку : постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#n148>.

10. Про схвалення Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.10.2023 № 990-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-2023-%D1%80#Text>.

11. Про затвердження Типової освітньої програми підвищення кваліфікації керівників закладів освіти за напрямом «Впровадження реформи шкільного харчування» : наказ Міністерства освіти і науки України від 14.05.2024 № 674. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0674729-24#Text>.

12. Лопушинський І. П., Лопушинська Н. М. Реформування системи шкільного харчування в Україні: управлінський аспект. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Сер. : Екологія. Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 1 (5). С. 85–93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2024-1.11>.

13. Басюк Д., Федорова Д. Реформування системи шкільного харчування в Україні. *Товари і ринки*. 2024. Т. 52. № 4. С. 49–72. DOI: [https://doi.org/10.31617/2.2024\(52\)04](https://doi.org/10.31617/2.2024(52)04).

14. Іриневиц Ю. В., Гайдук І. С., Бочкарьова Т. С., Коломієць А. А. Організаційно-правові аспекти забезпечення харчування в закладах загальної середньої освіти в Україні. *Освітня аналітика України*. 2025. № 3 (35). С. 54–70. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2025-3-54-70>.

15. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти у 2024 році : постанова Кабінету Міністрів України від 04.10.2024 № 1145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145-2024-%D0%BF#Text>.

16. Реформа шкільного харчування: 2 млн дітей уже отримують безоплатні гарячі обіди, держава готується до масштабування програми. *Урядовий портал*. 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/reforma-shkilnoho-kharchuvannia-2-mln-ditei-uzhe-otrymuyut-bezoplatni-hariachi-obidy-derzhava-hotuietsia-do-masshtabuvannia-prohramy>.

17. Розширення програми безоплатного шкільного харчування: що зміниться? / М-во освіти і науки України. 2025. URL: <https://mon.gov.ua/news/rozshyrennia-prohramy-bezoplatnoho-shkilnoho-kharchuvannia-shcho-zminytsia/>.

18. Відомості про матеріально-технічну базу та використання сучасних інформаційних технологій в закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО) Міністерства освіти і науки, інших міністерств і відомств та приватних закладах (2023/2024–2024/2025 н. рр.) : інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/>.

19. Outsourced Food Services Market Size. *Global Growth Insights*. 2026. URL: <https://www.globalgrowthinsights.com/market-reports/outsourced-food-services-market-116359?utm>.

Liudmyla Chymbay

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, l.chimbay@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Larysa Popkova

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, l.popkova@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

REFORMING THE SCHOOL MEAL SYSTEM IN UKRAINE: CHALLENGES AND OUTCOMES

Abstract. *The article examines transformational processes in the school meal system in Ukraine in the context of implementing state policy aimed at preserving public health. Scholarly approaches of Ukrainian researchers to the outlined issue are reviewed and systematised. Based on data from the COSI initiative, the study highlights negative trends in the prevalence of overweight and obesity among school children, which serve as a prerequisite for systemic changes in school nutrition within general secondary education institutions (GSEIs) in Ukraine. The regulatory and legal framework, and the key stages of the reform are analysed, with a focus on the transition to modern standards of rational nutrition and the improvement of service quality in GSEIs. Special attention is given to the challenges faced by the education sector in general and the school meal system in particular as a result of the full-scale invasion of the Russian Federation, including the destruction of school food service infrastructure, disruption of supply chains, shortages of qualified personnel, and the need to adapt menus under conditions of limited resources. The dynamics of state financial support for the reform are examined, including the provision of subventions for the modernisation of school kitchens and the provision of free hot meals for children in grades 1–4 in 2024. The results of implementing modern models of school meal organisation, such as basic kitchen, hub kitchen, and kitchen factory, are presented, demonstrating their capacity to optimise food preparation processes depending on the capacity of educational institutions. Based on statistical data from the SSI "Institute of Educational Analytics", the study analyses the availability of facilities for providing hot meals in GSEIs, as well as the implementation of new organisational mechanisms, such as outsourcing and catering. International experience in the use of such services in educational institutions is also highlighted.*

Keywords: *rational nutrition, reform strategy, technological models of school meal organisation, outsourcing, catering, subvention.*

References

1. World Health Organization. (2025). *WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)*. Retrieved from <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2025-11788-51560-78769>.
2. Hryshchenko, S. (2024). Medical and social aspects of rational nutrition to support the health of Ukrainian teenagers. *Modern pediatrics. Ukraine*, 2(138), 125-132. DOI: <https://doi.org/10.15574/SP.2024.138.125> [in Ukrainian].
3. Merkulova, T. Peresyphkina, T., Cherniakova, H. & Avdiievskaya O. (2020). To the question of organization school feeding. *Clinical and preventive medicine*, 2, 54-61. DOI: [https://doi.org/10.31612/2616-4868.2\(12\).2020.02](https://doi.org/10.31612/2616-4868.2(12).2020.02) [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On education* (Act No. 2145-VIII, September 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (1992). *Fundamentals of Ukrainian legislation on healthcare* (Act No. 2801-XII, November 19). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> [in Ukrainian].

6. President of Ukraine. (2020). *On the National strategy for the development of a safe and healthy educational environment in the New Ukrainian school* (Decree No. 195/2020, May 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020/conv#n11> [in Ukrainian].

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *On approval of the action plan for reforming the school nutrition system* (Decree No. 1008-p, August 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2020-%D1%80#n8> [in Ukrainian].

8. Ministry of Health of Ukraine. (2020). *On approval of the Sanitary Regulations for general secondary education institutions* (Order No. 2205, September 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> [in Ukrainian].

9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). *On approval of the norms and procedure for organizing catering in educational institutions and children's health and recreation facilities* (Resolution No. 305, March 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#n148> [in Ukrainian].

10. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *On approval of the Strategy for reforming the school nutrition system for the period until 2027 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2023-2024* (Decree No. 990-p, October 27). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-2023-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

11. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). *On approval of the Standard educational program for advanced training of heads of educational institutions in the field of "Implementation of school nutrition reform"* (Order No. 674, May 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0674729-24#Text> [in Ukrainian].

12. Lopushynskyi, I., & Lopushynska, N. (2024). Reforming the school food system in Ukraine: administrative aspect. *Scientific Bulletin of Vinnytsia Academy of Continuing Education. Series: Ecology. Public Administration*, 1(5), 85-93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2024-1.11> [in Ukrainian].

13. Basyuk, D., & Fedorova, D. (2024). Reforming the school nutrition system in Ukraine. *Commodities and markets*, 52(4), 49-72. DOI: [https://doi.org/10.31617/2.2024\(52\)04](https://doi.org/10.31617/2.2024(52)04) [in Ukrainian].

14. Irynevych, Ju., Gaiduk, I., Bochkareva, T., & Kolomiiets, A. (2025). Organisational and legal aspects of providing meals in general secondary education institutions in Ukraine. *Educational Analytics of Ukraine*, 3(35), 54-70. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2025-3-54-70> [in Ukrainian].

15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). *Some issues of providing subventions from the state budget to local budgets for providing meals to primary school students of general secondary education institutions in 2024* (Resolution No. 1145, October 4). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

16. Government portal. (2025). *School nutrition reform: 2 million children already receive free hot lunches; the state is preparing to scale up the program*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/reforma-shkilnoho-kharchuvannia-2-mln-ditei-uzhe-otrymuiut-bezoplatni-hariachi-obidy-derzhava-hotuietsia-do-masshtabuvannia-prohramy> [in Ukrainian].

17. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025). *Expansion of the free school meals program: what will change?* Retrieved from <https://mon.gov.ua/news/rozshyrennia-prohramy-bezoplatnoho-shkilnoho-kharchuvannia-shcho-zminyetsia> [in Ukrainian].

18. SSI "Institute of Educational Analytics". (n. d.). *Information on the material and technical base and the use of modern information technologies in general secondary education*

institutions (without special secondary education institutions) of the Ministry of Education and Science, other ministries and departments, and private institutions (2023/2024-2024/2025 academic years). Retrieved from <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/> [in Ukrainian].

19. Global Growth Insights. (2026). *Outsourced Food Services Market Size*. Retrieved from <https://www.globalgrowthinsights.com/market-reports/outsourced-food-services-market-116359?utm>.